

GELOOFSVRAGEN

Vraag het aan Theo

Erik DE SMET

- Kleuren onderstrepen het liturgische jaar
- Wit is de oorspronkelijke kleur van de liturgische gewaden

Kleuren in de liturgie moeten de spirituele betekenis van de verschillende perioden van het kerkelijke of liturgische jaar zichtbaar maken. Vanaf haar prille begin probeerde de Kerk immers de gelovigen in de loop van het jaar tijdens de zondagsliturgie de belangrijkste gebeurtenissen uit de heilsgeschiedenis aan te reiken.

In grote lijnen bestaat het kerkelijke jaar uit drie perioden: de kerstkring rond het hoogfeest van Kerstmis, de paaskring met de veertigdagentijd, het hoogfeest van Pasen en Pinksteren en de tussentijdse perioden die we kennen als de tijd door het jaar, *tempus per annum* in het Latijn. Die tijd door het jaar eindigt op de laatste zondag van het kerkelijke jaar (dit jaar 20 november), waarop katholieken het feest van Christus Koning vieren.

De verschillende liturgische kleuren toonen de stola (brede schouderband) van de priester of diaken, de kazuifels van de priesters evenals andere *paramenten*, li-

turgische gebruiksvoorwerpen van textiel. We denken aan de bekleding van de voorkant van het altaar, aan het *velum*, het doek dat in sommige kerken over de kelk of ciborie wordt gelegd, soms ook aan de stoffen wikkel rond het evangelieboek.

Oorspronkelijk, vóór de vierde eeuw, waren liturgische gewaden uitsluitend in het wit, kleur van de verrijzenis en het nieuwe leven in Christus. Het onderkleed dat een priester steeds draagt, heet trouwens albe, naar het Latijnse woord voor wit, *albus*. Ook dopelingen krijgen een wit kleed aangemeten.

Na het einde van de christenvervolgingen en de politieke erkenning van de Kerk namen bisschoppen de kleur rood over, eigenlijk purper, de traditionele (dure) koningskleur. Tijdens de middeleeuwen groeide in de Kerk in het Westen de gewoonte om vijf kleuren (wit, rood, groen, paars en zwart) te koppelen aan de perioden en feestdagen van het kerkelijke jaar.

Het Concilie van Trente (1545-1563) legde voor de hele katholieke Kerk het kleurgebruik gedetailleerd vast. Wit is de kleur van feest en vreugde. Het wordt gebruikt tijdens de kersttijd, Pasen en alle andere feesten van Christus of de Maagd Maria, als-

In de viering van de eucharistie draagt de priester afhankelijk van de dag witte, paarse, groene of rode liturgische gewaden. Wat is de betekenis van deze kleuren? Wat is hun oorsprong?

ook voor de feestdagen van heiligen (soms verschillend van bisdom tot bisdom). Rood staat voor de kleur van het bloed, voor martelaarschap en voor de heilige Geest. Deze kleur wordt vandaag gebruikt op Goede Vrijdag, Pinksteren, bij vormselvieringen en de feesten van de apostelen en martelaars. Paars staat voor boete en bekering en is de liturgische kleur van de advent en de veertigdagentijd. Groen is de kleur van de hoop en de gebruikelijke kleur tijdens de tijd door het jaar.

Ook orthodoxen en protestanten kennen een liturgische jaarkring met aangepaste kleuren

Vóór het Tweede Vaticaans Concilie was zwart gangbaar voor begrafenissen en rouwdiensten. Zwart werd evenwel vervangen door paars als kleur van rouw, al mag zwart nog altijd worden gebruikt. Op feestdagen of bij wijdingen vervangt goudachtig geel vaak het feestelijke wit.

Soms duiken twee minder bekende kleuren op. Roze wordt wel eens gebruikt op de derde zondag van de advent (*Gaudete*, verheug u, genaamd) en de vierde zondag

van de veertigdagentijd (*Laetare*, wees blij). In de liturgische kalender voor de Vlaamse bisdommen staat roze echter niet vermeld. Blauw duikt soms op ter gelegenheid van Mariafeesten of bij vieringen in mariale bedevaartplaatsen.

Ook de orthodoxen zijn bijzonder gehecht aan de liturgische tijdskrans en gebruiken op hun beurt meerdere kleuren, zij het op een andere manier dan in de katholieke Kerk. Groen wordt bijvoorbeeld gebruikt met Pinksteren en op Palmzondag, zwart tijdens de vastentijd. Het kerkelijke jaar is ook iets anders ingedeeld: de vastenperiodes zijn bijvoorbeeld langer.

Protestanten kennen liturgische jaarkringen die vergelijkbaar zijn met de katholieke, evenwel zonder de feesten ter ere van Maria of de heiligen. Sommige protestantse kerkgemeenschappen, zoals de lutherse, gebruiken liturgische gewaden zoals een stola in de bovengenoemde kleuren die de jaarkring volgen. Het gebruik ervan is echter afhankelijk van gemeente tot gemeente.

Nieuwe vragen of opmerkingen zijn welkom bij *Kerk & Leven*, *Vraag het aan Theo*, Halewijnlaan 92, 2050 Antwerpen of via geloofsvragen@kerknet.be.

Tachtig klokken

De Fransman Philippe Guitart is pastoor in maar liefst tachtig kerken in het Franse departement Aude. Vorig jaar bediende hij 'nog maar' 42 parochies. Guitart kan zijn opdracht maar naar behoren uitoefenen dankzij de steun van geëngageerde groepen leken die zich ontfermen over de catechese, de ziekenzorg, de liturgie, de communicatie enzovoorts. „Innoverend ben ik niet”, zegt Guitart zelf. „Ik inspireer me op Afrika, waar priesters ook vaak zeldzaam zijn.”

Van Schie

In Leuven overleed Koos van Schie, een van de laatste missionarissen van Steyl in ons land. Van Schie werd geboren in Naaldwijk in Nederland en in 1960 tot priester gewijd. In 1962 trok hij naar Congo. Van 1971 tot aan zijn dood werkte hij als lid van tal van missionaire organisaties en van de diocesane Commissie Rechtvaardigheid en Vrede.

ETA en Kerk

Mgr. Iceta Gavicagoeascoa van Bilbao reageert opgelucht op de aankondiging van de Baskische afscheidingsbeweging ETA dat ze de gewapende strijd voor een onafhankelijk Baskenland opgeeft. „Vrede kan slechts het resultaat zijn van waarheid en rechtvaardigheid, van het herstel van het kwaad en de moed om vergiffenis te schenken. De weg van de verzoening van de Kerk sluit elke vorm van geweld uit.” (IVH)

‘Zusters zijn meer dan brave, vrome figuren’

Priester Paul STAPPAERTS schrijft de geschiedenis van de zusters franciscanessen en anonciaden uit Retie, zijn geboorteplaats. Van elke religieuze trok hij ook de levensloop na. Hij typeert hen als sterke vrouwen

- ▶ Stappaerts schreef een boek over kloosters in Retie en Schoonbroek
- ▶ Met *Sterke vrouwen* wil hij lokale geschiedenis bewaren, maar ook iets vertellen over de spiritualiteit van de zusters

Jozefien VAN HUFFEL

Eigenlijk werkt Paul Stappaerts aan een boek over de geschiedenis van twee parochies, Sint-Martinus in het centrum van Retie en Sint-Job in deelgemeente Schoonbroek.

„Ik schreef al drieduizend bladzijden en zal dus nog heel wat moeten schrappen”, lacht hij. „In beide parochies was er vroeger een zustergemeenschap. De franciscanessen waren in Retie aanwezig van 1816 tot 1999, de anonciaden in Schoonbroek van 1927 en 1971. Hun verhaal vond ik meer waard dan twaalf bladzijden. Daarom wijd ik nu een kijk- en leesboek louter aan hen.”

„Mensen beschouwen zusters als vrome vrouwtjes. Natuurlijk

zijn ze eenvoudig en besteden ze veel tijd aan bidden, maar op een vreugdevolle en enthousiaste manier verzetten ze ook veel werk”, vervolgt Stappaerts.

Zo schrijft hij over zuster Antonia Schellens, die aan het begin van de negentiende eeuw maar liefst vijf franciscanessenkloosters stichtte, waaronder dat in Retie, terwijl ze daartoe nauwelijks middelen ter beschikking had en in armoede leefde. „Maar ook over Martina Bogaerts, een van de twee zusters uit het klooster in Retie die nog leven. Haar hele leven lang kookte ze, streek ze priestergewaden, poetste ze en bakte ze hosties”, zegt hij.

Stappaerts tekent in *Sterke vrouwen* de levensloop op van ieder van de zusters die ooit in Retie of Schoonbroek leefde en werkte. Het gaat om 153 zusters franciscanessen en 23 zusters anonciaden. „De meesten zijn van eenvoudige afkomst. Bij boerenfamilies trad meestal een van de dochters in het klooster in, omdat ze niet ieder een boerderij konden krijgen”, zegt hij. „Enkele zusters komen uit gegoede burgergezinnen. Dankzij hen konden de kloosters blijven bestaan, want zij hielden ze financieel recht. Hun familie betaalde soms kerkelijke gewa-

den, schonk giften voor de kapel en voorzag het klooster in moeilijke tijden zelfs van voedsel.”

Vooraf over de jongste zusters weet Stappaerts anekdotes te vertellen. „Sommigen waren echte dorpsfiguren. Schoonbroek is een klein kerkdorp, waar de zusters vroeger bijna de baas waren”, legt hij uit. In Retie was er dan weer zuster Lucia, die veertig jaar lesgaf en sneller fietste dan de schooljongens.

„Schoonbroek is een klein kerkdorp. Vroeger kon je bijna zeggen dat de zusters daar de baas waren”

Zowel in Retie als in Schoonbroek stampden de congregaties scholen uit de grond, waarin dan jarenlang zusters voor de klas stonden. „Zuster Martina Laenen, die overste was van de franciscanessen, vertelde me dat dat niet makkelijk was. Ze waren een contemplatieve congregatie en dus eigenlijk niet van de wereld. Terzelfder tijd werkten ze tussen de kinderen, met beide voeten in de dagelijkse realiteit.”

Paul Stappaerts: „Ik schrijf een boek over Retie. De zusters verdienen echter meer dan twaalf bladzijden.” © Jozefien Van Huffel

Beide kloosters zijn intussen verdwenen. „In Schoonbroek werd het klooster al in 1971 verkocht, in Retie vertrok de laatste zuster in 1999. Het klooster werd afgebroken. Op het terrein zijn er nu al 28 serviceflats en binnenkort komt er een woon- en zorgcentrum. Net daarom wil ik de verhalen over de zusters, zoals die zich in het collectieve geheugen bevinden, bewaren. Aan de hand van archiefmateriaal laat ik de lezer over de kloostermuren kijken.

Tegelijk probeer ik ook iets mee te geven over de spiritualiteit van beide congregaties.”

Sterke vrouwen kost 25 euro als u voorintekent op rekeningnummer 369-0911398-26 van de Retiese Heemkundige Kring. Afhalen gebeurt na een gratis kerstconcert op 3 december in de kerk van Schoonbroek of op 4 december in de kerk van Retie, beide om 14.30 uur. Meer info via 0476 24 75 45 of paul-stappaerts@skynet.be.